

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ในขณะที่ แนวแห่งพุทธวิธี เป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน จนกลายเป็นสัญลักษณ์ และเป็นศาสนาประจำชาติ ก่อเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี และคติในการดำเนินชีวิตที่สงบสุขแก่พุทธศาสนิกชนผู้เจริญรอยตาม ยังมีชาวพุทธอีกเป็นจำนวนมาก ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ เข้าไม่ถึงหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ เกิดการบิดเบือนออกนอกแนวทางที่ควรจะเป็น ขาดวิจารณ์ญาณและปัญญา เป็นสาเหตุแห่งปัญหาส่วนบุคคลสุกถาม ขยายกลายเป็นปัญหาของสังคมอันซับซ้อนในที่สุด เพราะเพียง “ความไม่รู้” ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาสังคมอย่างคณานับ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าการเผยแพร่ธรรมะที่ผ่านมานั้นสัมฤทธิ์ผลเพียงไรและการเปิดรับธรรมะตลอดจนความต้องการ และผลในการเปิดรับธรรมะเป็นเช่นไร

การเปิดรับธรรมะที่แตกต่างกันได้สร้างความเครียดให้แก่พุทธศาสนิกชนควบคู่กับปัญหาด้านอื่น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ทุกวันนี้ ส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในสังคมเมืองที่ต้องเผชิญกับวิถีชีวิตที่มีการเร่งรัดรีบเร่ง แกร่งแย่งแข่งขันเพื่อความอยู่รอด อีกทั้งยังส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตอย่างมากด้วย จึงเป็นสัญญาณเตือนให้สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์ของความเครียดที่มีต่อบุคคลโดยตรงต่อสุขภาพกาย และสุขภาพจิตอย่างมากด้วย จึงเป็นสัญญาณเตือนให้สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของความเครียดที่มีต่อบุคคลโดยตรง และต่อสิ่งแวดล้อมรอบข้างของบุคคลนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น

ปัญหาความเครียดเป็นเรื่องที่เกิดตามมากับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะหากพัฒนา ด้านวัตถุมาก ความเครียดก็มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นมากเป็นเงาตามตัว ด้วยความเครียดเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาสุขภาพจิต ผู้ที่มีความเครียด ไม่ใช่เป็นผู้ป่วยทางจิต แต่จัดว่าเป็นคนมีปัญหาสุขภาพจิต (วิทยาจารย์, 2540)

เมื่อสังคมเกิดความเครียดมากขึ้นเพราะเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความเจริญทางด้านวัตถุ แต่เสื่อมโทรมทางด้านจิตวิญญาณเกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แกร่งแย่งแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอด เพราะจิตใจมนุษย์ห่างเหินจากศีลธรรม พุทธศาสนาที่จะเป็นเครื่องมือในการเยียวยาความเจ็บป่วยทางจิตใจได้ดีที่สุดก็ถูกละทิ้งมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยหันไปยึดแค่ “เปลือก” ของพิธีกรรม เครื่องรางของขลัง อันน่าจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความเจ็บป่วยทางใจไร้ทางออกที่แท้จริงมากขึ้น (อาทิตย์รายสัปดาห์, 2540)

คำว่า “โลกาภิวัตน์” นี้เป็นศัพท์บัญญัติที่คณะกรรมการชำระพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานกำหนดขึ้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2537 เพื่อแปลคำภาษาอังกฤษว่า “Globalization” มาจากคำว่า โลก+อภิวัตน์แปลว่า “การแผ่ถึงกันทั่วโลก” หรือ “การแพร่หลายไปทั่วโลก”

ที่ว่าแพร่หลายไปทั่วโลกก็คือข่าวสารเดินทางไปทั่วโลกในเวลาอันสั้น โลกทั้งโลกเป็นเหมือนหมู่บ้านเดียวกัน (global village) ที่ชาวโลกรับรู้ข่าวสารเดียวกันได้ในเวลาสั้นมาก (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539)

จากกระแสโลกาภิวัตน์นี้ทำให้ไทยต้องแข่งขันกับนานาประเทศ ในด้านต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ล้นไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วในทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยจึงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง เมื่อวัดจากอัตราการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมเป็นหลักเช่นนี้ ย่อมทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองมากขึ้น อาชีพเกษตรกรรมลดลง เปลี่ยนอาชีพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของชุมชนดั้งเดิมเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น ระบบการให้คุณค่าทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป คือนิยมและเชิดชูเงินตรามากกว่าความดี ยึดถือลัทธิบริโภคนิยม และวัตถุนิยมมากขึ้น ระบบการศึกษา ส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัวเอาตัวเปรียบกันมากขึ้น ความเป็นคนไทยลดน้อยลงขาดจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะสังคมเมืองไม่ให้ความสำคัญกับคุณธรรม และจริยธรรม ขาดศรัทธาในศาสนา ค่านิยมที่ดีในอดีตตามหลักธรรมทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความสันโดษ การพึ่งตนเอง ความเอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารีต่อกันลดลง ทศนคติของคนในสังคมมีแนวโน้มก้าวเข้าสู่ลักษณะ “มองแคบ คิดใกล้ และไม่ต่ำ” มากขึ้น การพัฒนาประเทศที่เน้นความเจริญทางด้านวัตถุ โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาจิตใจ เช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา

ปัญหาการเอาตัวเปรียบ การค้ากำไรเกินควร ปัญหายาเสพติด สารระเหยวัตถุออกฤทธิ์ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเกี่ยวกับการพนัน การลักทรัพย์ การทำร้ายร่างกาย การแพร่และค้าวัตถุลามก ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กและสตรี มีการค้าหญิง และเด็กหญิง ปัญหาโสเภณี มีการค้าประเวณี ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาความประพฤติมิชอบทั้งในวงราชการและวงการธุรกิจและอื่น ๆ ปัญหาความเสื่อมโทรมทางจิตใจของประชาชน และปัญหาความผิดเกี่ยวกับศาสนาและความสงบสุขของประชาชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นได้จากสถิติคดีอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นของกรมตำรวจ

ปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ เกิดจากการพัฒนาประเทศที่ขาดความสมดุล ทำให้คนไทยและสังคมไทยไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และการไม่รู้จักรับเลือกเฉพาะสิ่งดี นิยมเลียนแบบ และรับเอารูปแบบค่านิยม และวิถีชีวิตจากวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้คนไทยขาดคุณธรรม จริยธรรม ในการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง (กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2540)

การเผยแพร่ธรรมะ คือวิธีการในการถ่ายทอดสืบต่อสาระแห่งธรรมนำสู่ชาวโลก นับแต่ครั้งพุทธกาล โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ถือเป็น การเริ่มต้นการเผยแพร่ธรรมะ ต่อมา มีการประกาศศาสนาแพร่ขยายออกสู่สังคมในสมัยนั้น จนกระทั่งเกิดมีผู้ศรัทธาเข้ามาเป็นสาวกมากขึ้นจนครบทั้ง 4 บริษัทคือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ภารกิจในการเผยแพร่ธรรมะจึงขยายตัวมากขึ้นตามลำดับ จบจนพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ 2540 ปี

พุทธนโยบายในการเผยแพร่ธรรมะมีอยู่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์ และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (วิ : มหา. 4/32/37 อ้างใน ปรีดา จันทรแจ่มศรี, 2536)

อย่างไรก็ตามแม้พระพุทธศาสนาจะให้สิทธิเสรีแก่พุทธบริษัททั้ง 4 ในการเผยแพร่หลักธรรมก็ตาม แต่จากข้อเท็จจริงตลอดจนความเหมาะสมแห่งสถานภาพและบุคลิกภาพแล้ว สังคมส่วนใหญ่ยังยกย่องให้เกียรติพระสงฆ์ว่าเป็นผู้นำในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (ปรีดา จันทรแจ่มศรี, 2536)

ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ธรรมะจึงเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ทุกรูปที่จะต้องศึกษาหาความรู้ ฝึกเทศน์สอนแก่พุทธศาสนิกชน จนกลายเป็นที่เข้าใจโดยทั่วกันว่า การรักษาระบอบในพระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในวัดเท่านั้น เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับศาสนาขึ้นมา ต่างก็มองไปที่วัดและพระสงฆ์ พร้อมตำหนิความรับผิดชอบ ด้วยความไม่เข้าใจว่าตนเองนั่นก็คือ หนึ่งในสี่ของพุทธบริษัทเช่นกัน หน้าที่การปกป้องดูแลตลอดจนการสนับสนุนพระพุทธศาสนาจึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2536) กล่าวว่า ในฐานะที่เป็นพุทธบริษัทมีหน้าที่รับผิดชอบต่อพระศาสนา พุทธศาสนิกชนทุกคน ไม่ว่าจะพระ หรือคฤหัสถ์ ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา ต้องสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ ของพระศาสนาให้เกิดขึ้น รู้สึกว่า นี่เป็นพุทธศาสนาของเรา ไม่ใช่มองอย่างคนนอก ถ้ามีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้นในพระศาสนา

จะต้องรีบลุกขึ้นมาช่วยกันป้องกันแก้ไข กำจัดภัยอันตราย และรักษาสมบัติที่มีค่าของตนไว้ จึงจะเป็นท่าที และเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง

จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ชาวพุทธไม่เข้าใจบทบาท และหน้าที่ของตนเอง ต่อพระศาสนาประกอบกับพระสงฆ์ ส่วนใหญ่ก็ยังไม่มีความศรัทธาเพียงพอในการเผยแพร่ธรรมะ สรุปลือคือ พุทธบริษัท 4 ยังทำหน้าที่ในการประกาศธรรมได้ไม่สมบูรณ์ และ เข้มแข็งเพียงพอ

พระภิกษุ สามเณร หรือผู้นำทางศาสนาในปัจจุบัน ยังขาดความรู้ และทักษะในการเผยแพร่ธรรมะ ขาดเครื่องมือสื่อการสอนที่น่าสนใจ ภาษาที่ใช้ไม่เป็นที่เข้าใจสำหรับประชาชน ทั้งยังมีความขาดแคลนพระภิกษุ สามเณรผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท ขาดองค์กรกลางระดับชาติที่รับผิดชอบในการฝึกอบรม และส่งเสริมพระวิทยากร อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ศาสนสถานบางแห่งไม่เป็นศูนย์กลางชักจูงให้เข้าไปศึกษาอบรม ปฏิบัติธรรม ทำให้ประชาชนเห็นห่างจากศาสนามากขึ้น พระภิกษุสามเณรมุ่งพัฒนาวัตถุมากเกินไป (มติใหม่ของการพัฒนาจิตใจ, 2528)

ประเด็นดังกล่าว ถือเป็นปัญหาการเผยแพร่ธรรมะที่เป็นการสื่อสารทางตรง ซึ่งพบว่ามีปัญหาอยู่มาก ขณะเดียวกันการสื่อสารทางอ้อมในการที่จะถ่ายทอดธรรมะไปสู่ประชาชนโดยผ่านสื่อมวลชน ก็ยังคงมีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับรายการเพลง บันเทิงต่าง ๆ ช่วงเวลาในการนำเสนอก็ไม่อยู่ในความสนใจ และขาดความสะดวกในการติดตาม นอกจากนี้หนังสือธรรมะที่พิมพ์เผยแพร่ มักใช้ภาษาที่เข้าใจยาก ทำให้เกิดความไม่สนใจที่จะศึกษาหาความรู้

วิวัฒนาการด้านเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีความทันสมัยรวดเร็วในช่วงทศวรรษนี้ทำให้ได้ชื่อว่าเป็นยุคของข่าวสารไร้พรมแดน หรือเรียกกันว่ายุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) นับเป็นก้าวแห่งการพัฒนาที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ด้านการสื่อสารในอีกระดับหนึ่ง

นอกจากนี้ องค์ความรู้ทางวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ หรือการสื่อสาร มีการพัฒนามากขึ้นแตกสาขาวิชาออกไปอย่างแพร่หลาย ความสัมฤทธิ์ผล และประสิทธิภาพทางการสื่อสาร องค์ประกอบทางการสื่อสารในแต่ละด้านไม่ว่าจะเป็น ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสาร ความรู้เกี่ยวกับผู้รับสาร ตลอดจนเทคนิควิธีการต่าง ๆ ก็มีทฤษฎีต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย

จากทฤษฎีด้านนิเทศศาสตร์ดังกล่าว เมื่อนำมาเทียบเคียงกับการเผยแพร่ธรรมะซึ่งมีหลักการใกล้เคียงกันเป็นอย่างมากนั้นพบว่ายังแทบไม่มีการนำเอาเทคโนโลยี และความรู้ด้านการสื่อสารเข้ามาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเผยแพร่ธรรมะมากนัก การเผยแพร่ธรรมะในสังคมไทย มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อให้เนื้อหาหลักธรรมอันทรงคุณ

ประโยชน์มหาศาลให้เป็นທີ່กระจำง สร้างความรู้ ความเข้าใจแก่เหล่าพุทธศาสนิกชนให้มากที่สุดและเร่งด่วนที่สุด

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2539) เจ้าอาวาสวัดราชโอรสฯ เจ้าคณะภาค 16 กรรมการมหาเถรสมาคม ได้กล่าวถึงเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาการศาสนาไว้อย่างน่าสนใจว่า “จะต้องเป็นทั้งนโยบายด้านการศึกษาของสงฆ์ และนโยบายด้านการเผยแผ่สงฆ์ คือต้องหาแนวทางให้พระที่ได้รับการฝึกอบรมมาดีแล้วสามารถนำความรู้ออกไปเผยแผ่ได้โดยเห็นว่าการศานาน่าจะเพิ่มงบประมาณในการเผยแผ่หลักธรรมอีกสัก 10 เท่า และควรที่จะยกฝ่ายเผยแผ่พุทธศาสนาขึ้นเป็นระดับกองเพื่อให้สมดุลกับปริมาณงาน”

นับว่าเป็นมุมมองด้านหนึ่งของผู้เผยแผ่ที่ต้องการให้การเผยแผ่ธรรมะมีการพัฒนามากขึ้นโดยชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งด้านงบประมาณ การบริหารงานของทางราชการ การให้ความสำคัญกับหน่วยงานเผยแผ่ และการพัฒนาในด้านบุคลากร

นอกจากด้านของผู้ที่ทำการเผยแผ่เนื้อหาสาระหลักธรรมแล้ว ด้านของผู้เปิดรับธรรมะก็มีความสำคัญ เพราะได้รับผลกระทบโดยตรง ทั้งวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะที่ผู้เปิดรับได้รับอยู่นั้นตรงกับความต้องการ และมีประโยชน์จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ ก่อให้เกิดความรู้ และทัศนคติตลอดจนการปฏิบัติที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พุทธศาสนิกชนเพียงใด นับเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง

ดังนั้นเมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการด้านเทคโนโลยีอุปกรณ์ และวิชาการด้านการสื่อสาร มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะที่การเผยแผ่ธรรมะและความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมยังไม่ใคร่จะสอดคล้องกันเท่าใดนัก จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยเรื่องการเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จจริงและจะเป็นประโยชน์สำหรับนำมาใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขให้การเผยแผ่ธรรมะ การเปิดรับธรรมะ ความต้องการการเปิดรับธรรมะ และผลในการเปิดรับเกิดสัมฤทธิ์ผลมากขึ้นต่อไป

ปัญหานำวิจัย

1. นักเผยแผ่ธรรมะใช้วิธีการ สื่อ และเนื้อหาธรรมะในการเผยแผ่แตกต่างกันอย่างไร ?
2. ผู้รับที่มีความแตกต่างกัน เปิดรับธรรมะด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะแตกต่างกันอย่างไร ?
3. ผู้รับที่มีความแตกต่างกันมีความต้องการการเปิดรับธรรมะด้วยวิธีการ สื่อ และเนื้อหาธรรมะแตกต่างกันอย่างไร ?

4. ผู้รับที่มีความแตกต่างกัน มีผลของการเปิดรับธรรมะแตกต่างกันอย่างไร ?

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปิดรับธรรมะ ด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะประเภทไกลและใกล้ศาสนา
2. เพื่อศึกษาการเปิดรับธรรมะ ด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาความต้องการด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะประเภทไกลและใกล้ศาสนา
4. เพื่อศึกษาความต้องการด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน
5. เพื่อศึกษาผลของการเปิดรับธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะประเภทไกล และใกล้ศาสนา
6. เพื่อศึกษาผลของการเปิดรับธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้เปิดรับธรรมะประเภทไกลและใกล้ศาสนาเปิดรับธรรมะด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และ เนื้อหาธรรมะแตกต่างกัน
2. ผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน เปิดรับธรรมะด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะแตกต่างกัน
3. ผู้เปิดรับธรรมะประเภทไกล และใกล้ศาสนาต้องการการเปิดรับธรรมะด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะแตกต่างกัน
4. ผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกันต้องการการเปิดรับธรรมะด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะแตกต่างกัน
5. ผู้เปิดรับธรรมะประเภทไกล และใกล้ศาสนามีผลของการเปิดรับธรรมะแตกต่างกัน
6. ผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกันมีผลของการเปิดรับธรรมะแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์ ได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้

1. ทำการสัมภาษณ์นักเผยแผ่ธรรมะ โดยการคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถในการถ่ายทอด เนื้อหาธรรมะ อันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป จำนวน 7 ท่าน ทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส โดยมุ่งวิเคราะห์หลักการ/วิธีการตลอดจนสื่อ และแนวทางที่ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในช่วงระยะเวลา 12 เดือน ที่ผ่านมาคือ ตั้งแต่เดือน เมษายน 2539 - มีนาคม 2540

2. มุ่งศึกษากลุ่มผู้เปิดรับธรรมะโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ จากบุคคลทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลโดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ(Accidental Sampling) จำนวน 400 คน และกลุ่มผู้ไปฟังธรรมที่วัดจำนวน 200 คน จาก 4 วัด วัดละ 50 คน ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ดังนี้

1. วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี

ซึ่งเป็นวัดที่เปิดกว้างแก่บุคคลทั่วไป มีจำนวนพระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมาก และริเริ่มการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อสมัยใหม่ คือระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) และซีดีรอม (CD ROM)

2. วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

เป็นอารามหลวงที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นอกจากนี้ยังมีการเทศน์ และสอนอย่างเป็นระบบ

3. วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

เน้นความสะอาด เป็นระบบ ระเบียบ เรียบร้อย มุ่งการเผยแผ่ธรรมะโดยมีวิธีการฝึกปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ รวมทั้งการฝึกอบรมธรรมะให้แก่บุคคลทั่วไป และหน่วยงานต่าง ๆ

4. วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี

มีลักษณะมุ่งเข้าถึงกลุ่มคนได้ทุกระดับ และมีกิจกรรมเกี่ยวกับค่ายคุณธรรมแก่เยาวชน รวมทั้งการสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาสหลายโครงการ

คำจำกัดความในการวิจัย

การเปิดรับธรรมะ ได้แก่ การติดตามเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับพุทธธรรมของกลุ่มตัวอย่างโดยมุ่งศึกษาด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการเผยแผ่ และเนื้อหาธรรมะ ที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความศรัทธา และนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งกรอบของการวิจัยครั้งนี้ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (indept interview) จากนักเผยแผ่ธรรมะที่มีชื่อเสียง เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และประเมินจากผลการเปิดรับธรรมะของกลุ่มผู้ใกล้ และไกลศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคที่โลกเปิดพรมแดนในการติดต่อสื่อสาร

นักเผยแผ่ธรรมะ ได้แก่ ผู้ที่มีชื่อเสียงในการเผยแผ่ธรรมะ ทั้งที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ และฆราวาสเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพุทธศาสนา พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมด้านการเผยแผ่อยู่เป็นประจำ โดยได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไปว่ามีความสามารถในการเทศน์ การสอน รวมทั้งมีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดเป็นอย่างดี

วิธีการในการเผยแผ่ ได้แก่ รูปแบบ วิธีการ และเทคนิคต่าง ๆ ในการถ่ายทอดเนื้อหาธรรมะ ที่ผู้เผยแผ่ธรรมะนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิผลด้านการเผยแผ่ คือ เกิดความรู้ความเข้าใจ ความศรัทธาและ สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมได้ ซึ่งได้กรอบจากการสัมภาษณ์ผู้เผยแผ่ธรรมะ และจากคำตอบที่ได้จากแบบสอบถาม

เนื้อหาหลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ ได้แก่ หลักธรรม คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ในด้านปริยัติ คือ การศึกษาหัวข้อหลักธรรมต่าง ๆ โดยผู้เผยแผ่นำไปปรับใช้เทศน์สอน และด้านปฏิบัติ คือ การรักษาศีลตามพระธรรมวินัย และการเจริญสมาธิภาวนา

สื่อในการเผยแผ่ ได้แก่ ช่องทางในการถ่ายทอดเผยแผ่เนื้อหาธรรมะ ซึ่งได้แก่ สื่อบุคคล ซึ่งอาจเป็นพระภิกษุสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา และสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ หนังสือวิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อเฉพาะกิจ เช่น เทปบันทึกเสียง วิดิทัศน์

ผู้รับธรรมะประเภทไกลศาสนา ได้แก่ กลุ่มที่ไปฟังธรรมที่วัด เพื่อฟังธรรมอย่างน้อยเดือนละ 4 ครั้ง มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอยู่เป็นประจำ โดยสุ่มเลือกมา 4 วัด คือ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ วัดบวรนิเวศมหาวิหาร วัดพระธรรมกาย และวัดสวนแก้ว

ผู้รับธรรมะประเภทไกลศาสนา ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่มีได้ติดตามฟังธรรมเป็นประจำตามวัดที่มีการจัดการเทศน์สอน แต่มีการเปิดรับธรรมะในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เคยเรียนตามบทเรียน จากบิดามารดา เพื่อน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

เนื้อหาธรรมะที่เปิดรับ ได้แก่ หัวข้อหลักธรรมที่ผู้รับเคยเปิดรับ อันได้แก่ เนื้อหาด้านการปฏิบัติปริยัติ และความเชื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา โดยได้กรอบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักเผยแผ่ธรรมะทั้งที่เป็นพระสงฆ์ และฆราวาส รวมทั้งความเห็นจากกลุ่มผู้รับสาร

วิธีการที่ผู้รับธรรมะเปิดรับ ได้แก่ รูปแบบเทคนิควิธีการในการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจ และดึงดูดความสนใจให้ผู้รับธรรมะเปิดรับตลอดจนเกิดผลในด้านความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

สื่อที่เปิดรับ ได้แก่ สื่อทางตรง คือการเปิดรับธรรมะโดยผ่านสื่อบุคคล ทั้งพระภิกษุสงฆ์ และอุบาสก อุบาสิกา สื่อทางอ้อมคือ การเปิดรับธรรมะโดยผ่านสื่อมวลชน ทั้งโทรทัศน์ หนังสือวิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่ออื่น ๆ

ลักษณะทางประชากรของผู้รับธรรมะ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา รายได้ อาชีพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึง วิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะที่ใช้ในการเผยแพร่ของนักเผยแพร่ธรรมะ
2. ทำให้ทราบถึง การเปิดรับธรรมะ ด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะ
3. ทำให้ทราบถึง การเปิดรับธรรมะ ด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะประเภทใกล้และไกลศาสนา
4. ทำให้ทราบถึง การเปิดรับธรรมะ ด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน
5. ทำให้ทราบถึง ความต้องการ ด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะ
6. ทำให้ทราบถึง ความต้องการด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะประเภทใกล้และไกลศาสนา
7. ทำให้ทราบถึง ความต้องการด้านวิธีการหรือรูปแบบ สื่อ และเนื้อหาธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน
8. ทำให้ทราบถึง ผลของการเปิดรับธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะ
9. ทำให้ทราบถึง ผลของการเปิดรับธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะประเภทใกล้และไกลศาสนา
10. ทำให้ทราบถึง ผลของการเปิดรับธรรมะของผู้เปิดรับธรรมะที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน
11. เพื่อเป็นข้อมูลในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง วิธีการเผยแพร่ สื่อ และเนื้อหาธรรมะแก่องค์กรที่เกี่ยวข้องรวมทั้งผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ธรรมะต่อไป
12. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและปรับปรุงการเปิดรับธรรมะ